

GOGA

Agata Tomažič
Nož v ustih

Nož v ustih

Florin oče ne nosi copat. Že zven te besede mu je oduren. Doma se premika v posebnih čevljih s tankim usnjenim podplatom in vezalkami. Kupuje jih v Londonu, ampak tega ne obeša na veliki zvon; to se vidi. V njih tehtno topota po parketu in tu pa tam poravna kakšno knjigo na katerem od knjižnih regalov.

Knjig je precej, zložene so po zbirkah in po velikosti; kar veliko dela ima z njimi. Če ne prestavlja knjig, naravnava okvirje slik. Tudi slik je precej, prekrivajo dobršen del sten v dnevni sobi (razen nad kaminom) in v jedilnici in v zastekljenem erkerju in v njegovi delovni sobi in v hodniku, ki vse te prostore povezuje. Vedno kakšna visi postrani, le težka si vzame dan dopusta.

Tudi zdajle čuti, da ga kliče delo. Sedi za mizo v jedilnici in boljči v steno, oblečeno v tapeto. Na njej je uokvirjena poročna slika njegovih dedka in babice; dobrodušen, debelkast možiček z brčicami in mlada nevesta s kitami pod ruto in z izrazom na obrazu, na katerem se zrcali pristen strah ob stiku s fotoaparatom. Nekaj čudnega je na orumeneli črno-beli fotografiji – kot bi se razkošnost bogato izrezljanega, pozlačenega okvirja tepla s prostodušnostjo obeh portretirancev. Kot bi se

mu stara starša s svojo preprostostjo, ki se ne pusti zatreti pozlati, posmehovala še po smrti. Slika za nameček visi za spoznanje na levo in Florin oče čuti, da ne bo več mogel dolgo zdržati, da bo zdaj zdaj brez besed vstal od mize in jo popravil. Nazadnje se obvlada, popravi si platneni prtič, zataknen za ovratnik blede modre srajce, in pogled usmeri v pljučno pečenko na krožniku. Meso je mehko, videti je, kot bi težki starinski srebrni nož zadoščalo že samo prisloniti obenj, pa bi se razprla nežna, še malce krvava tekstura. Ko prereže zrezek, se iz njega pocedi nekaj krvi, skozi katero proseva zlat, okrancljan M.

Flora na drugi strani mize neprimerno manj gleda v krožnik – jedilni pribor uporablja s prirojeno okretnostjo –, čisto nič v steno, nekoliko v svojega očeta in mamu ter največ v Primoža. Primož ima valovite črne lase, sedem dni staro brado in prediren pogled. Zelenina njegovih oči se lepo dopolnjuje z olivno zeleno njegove majice, na kateri se bohotita rdeča srp in kladivo. V soju popoldanskega sonca, ki pronica skozi špranjo med težkimi zavesami, spominja na nekakšno mittelevropsko različico Cheja Guevare.

»Tartufov,« reče Primož, »nisem poznal. Hočem reči, slišal sem že zanje, ampak jedel jih pa še nisem. V bistvu sem bral o njih, v neki Balzacovi knjigi, se mi zdi, iz serije *Človeška komedija*. Aha, saj jo imate najbrž tu, ta staro izdajo v prevodu Otona Župančiča,« nadaljuje in se ozre h knjižni polici.

»No, prav dober okus imajo, moram priznati,« pomoljla in zraven malomarno žveči. »A ni hecno, kako se v naši družbi dogaja, da si tartufov ne morejo privoščiti prav

ljudje, ki jih sicer poznajo iz knjig, naročajo si jih pa tisti, ki ne poznajo ne Balzaca ne Župančiča?« vpraša in se izzivalno zasmeji. Cel život se mu strese v predrznem hehetu, srp in kladivo poskakujeta in Florin oče brž preusmeri pogled s Primoževe majice, ki si je lastnik zagotovo nalašč ni prekril s prtičem, nazaj v svoj krožnik. Počasi in dostojanstveno si v usta ponese košček pljučne pečenke in jo preudarno premika po ustih. Molči. S polnimi usti se ne govori.

»No, ampak vi ste brali Balzaca, a ne?« vpraša Primož.

Flora se pritajeno heheta, gleda nekam v svoje naročje in cuka Primoža za majico. Kot da na skrivaj, vendar vsi lahko vidijo. Primož se vprašujoče zazre v Florinega očeta. Prebada ga s pogledom in čaka, da bo obrnil glavo; kot morski pes je, ki je zavohal kri in se pognal v napad. Samo žrtev je prelena, da bi se odzvala ... Gospod Medved, Florin oče, še naprej melje, varno ovit v največičastnejšo demonstracijo mešanice prezira in brezbriznosti, kar jih je mogoče najti v Srednji Evropi. Njegove dlesni stiskajo in popuščajo, stiskajo in popuščajo, jezik se ležerno sprehaja po ustih in okuša izbrano hrano. Še na misel mu ne pride, da bi spregovoril. Ko naposled pokima, ni čisto jasno, ali je z nenadnim gibom glave samo pomagal grizljaju, da se je bolj gladko podričal po požiralniku, ali se mu je res zdelo vredno odzvati se na Primoževo vprašanje.

»Saj niso tartufi, tartufata je,« reče Florina mama. »Tartufata je ena taka pasta iz tartufov, ki se jo laže vmeša v pire. Kupi se jo pa v supermarketu, v steklenem kozarcu. Škoda bi bilo, da bi na krompir ribali kar cele gomolje.«

Tudi gospa Medved se nato jadrno umakne z bojnega polja pogovora, ampak ona namesto po hrani poseže po

kozarcu. Kristalnem, na pečlju, v katerem se gladina vina naglo znižuje. Vendar, kot po čudežu, nikoli ne presahne. Kot pri dobro uigranem športnem dvojcu ji gospod Medved, hop, hitro dotoči vsakič, ko se prikaže slutnja dna. In vsakič gospa Medved sproga hvaležno poboža z očmi. Po četrtem se v njih prebudi lesk in mešički pod njimi postanejo manj opazni. Gospa Medved se smehlja.

»Ja, oči zelo pogosto jemlje knjige v roke,« reče Flora in se zareži. Z roko si popravi slap plavih las, ki ji izza ramen silijo v ospredje. Še bleščice na njeni rožnati majici se nekam posmehljivo lesketajo.

»A res?« reče Primož in se pomirjeno loti zrezka. Samo z vilicami, saj je meso vendar tako voljno. Vmes dvigne dlan, češ, ne, hvala, ne bi še dodatnega kozarca vina. »Za revolucijo je treba ostati trezen,« navrže in si napolni usta s krompirjevim pirejem s tartufato. Pa še šalotko, okopano v portovcu, ki ga po okusu ne prepozna, si nabode na vilice. Nerodno jih drži v roki, nož že ves čas obeda počiva ob njegovem krožniku, kot bergla, ki jo po obisku v Lurdu vnamar odvrže ozdravljen pohabljenec. Samo da je on ozdravljen v duhovni razsežnosti te besede; revolucionarji nimajo časa, da bi ga zapravljali z uporabo noža.

Flora bruhne v smeh, a si v zadnjem hipu zatisne usta z roko. Potem nekaj časa drgeta od zadrževanega krohota, dokler njenega telesa ne strese sunek – pod mizo brca Primoža.

Gospod Medved v obupu spet poišče zaslombo pri dedku in babici. Človeka, stisnjena v bahavi okvir, nemo čemita in ga gledata. Gospod Medved pripre oči, kot bi ju hotel hipnotizirati. Kot bi ju poskušal prepričati, naj

vendarle sodelujeta in se obnašata tako, da mu bosta v pomoč. Naj se malo otreseta te svoje vaškosti in se posujeta s čudežnim prahom svetovljanskosti. Ko bi si stara mama vsaj razpletla kite in snela ruto z glave ... Sosednja slika, ki jo obdaja gladek srebrn okvir, prečiščeno art decoja, mu daje že bolj trdno zaslombo, saj prikazuje njuno hčer, ki nosi ruto okrog vratu. Ampak zagorelost njenega obraza, razmršeni lasje, prešeren nasmeh in družba še treh deklet enake proletarske provenience ne dopušča dvoma: fotografija je bila posneta na mladinski delovni brigadi. Proga Brčko–Banovići, 1946. Šestnajst let je imela njegova mama, takrat sta se z očetom spoznala.

»Kaj ste študirali?« vpraša Florina mama milo in takoj zatem srkne požirek. Zamaknjen nasmešek lebdi na njenem obrazu že zadnje četrt ure, pomirjena je sama s sabo in svetom. Ni ga odgovora iz ust Florinega zaročenca, ki bi jo lahko iztiril.

»Politologijo,« ponosno odvrne Primož in si popravi grivo na glavi, kot bi si snel klobuk in se priklonil. »Politika me je od nekdaj zanimala, čutim, da sem rojen za to. Rabimo spremembe, tako ne gre več naprej, kapitalizem je v slepi ulici ...« se zagreje in s svojim žarom poskuša okužiti omizje, ki pa se izkaže za bolj neizprosno od marmornatega bloka na grobnici mestnega pokopališča. Ne z očetom ne z mamo ne zmore vzpostaviti niti očesnega stika, oba trmasto odvrčata pogled. Samo Flori se, ko se obrne k njej, v očeh vžge ponos in brž poprime: »Primož je ustanovil stranko, a vesta. Proti zasebni lastnini je in za družbeno pravičnost in za revščino se zavzemajo.« Potem se malo zamisli, kot ženska, ki prebiva v avtomobilski

armaturi in vsake toliko reče »Preračunavam«, in doda: »Se pravi, ne za revščino, proti revščini, v bistvu za to, da revni ne bi bili več revni in da bi bili vsi enaki in vsi zadovoljni!« Skoraj zadihana je, ko konča, rahla rdečica se ji je razlezla po licih, z dlanjo se podrgne ob Primoževo roko, nagajiv nasmešek ji hušknje čez obraz in potem sklene: »A ni to ... a ni to lepo?«

Gospa Medved odloži kozarec poleg krožnika, si obriše koticke ustnic s prtičkom, se zazre nekam v daljavo in zasanjano dahne: »O da, to je pa lepo. Res, zelo lepo. Zelo plemenita ideja, vseč mi je.« Blaženo se nasmehne in s pogledom obkroži celotno omizje. Gospod Medved krčevito žveči in bolšči v steno.

Na tretji sliki so njegov oče in mati in on sam, kakšna tri leta je moral imeti. Trenutka, ko jih je ovekovečil fotoaparata, se ne spominja, a po izrazu sodeč mu ni bil preveč ljub: fantek je skremžen in na robu joka. Mama, oblečena v svetel kostim in z drobnimi kodri tik ob glavi, ga trdno stiska k sebi. Oče si je lase utopil v pomadi – svetijo se kot košara pirhov – in si jih umetelno začesal nazaj. »Foto studio Repnik, Litija, 1957«, piše na robu fotografije. Oče je ponosen možki – le kako ne bi bil, leto pred tem je dobil naziv uradnika v litijski predilnici in se potem po uspešno opravljenem partijskem tečaju gladko zavihtel na stolček direktorja. Samo preverjeni kadri so smeli upati na takšne funkcije, vladavina delavskega razreda je bila resna stvar. Zasebna lastnina je bila kraja in gospod Medved se še danes spominja besed, ki jih je od mladih nog poslušal iz očetovih ust. Poslušal jih je zbrano in ne da bi trenil z očesom, z izrazom začaranosti, značilnim za

otroka, ki vsrkava pravljico. Za katero že takrat ve, da je prelepa, da bi bila resnična.

»Ampak ali bi ... ali bi podprli našo stranko na volitvah?« vpraša Primož in povzdigne glas, da bi iz nekakšne otopelosti vzdramil tudi Florinega očeta, ki srepi nekam v njegovo smer, vendar Primož ne ve, kaj opazuje. Hoče se obrniti, da bi si ogledal, kaj takega je za njegovim hrbtom, da ima že od začetka tega kosila vso pozornost gospoda Medveda, nagne se vstran in začne obračati glavo, ko zagrmí.

»Kakšne bedastoče so to?!«

Glas Florinega očeta, ki je zdaj menda prvič to popoldne spregovoril več kot dve besedi v povezanem nizu, mogočno zadoni. Intonaciji kontrabasa sledi odmev z drugega konca orkestra – triangel. Gospod Medved v gnevu odvrže nož in vilice na krožnik. Primoževe oči so zdaj široko razprte, nič jim ne pomaga, da so tako očarljivo zelene. Mišice Primoževih nog so napete, kot na štartni poziciji je, le da smer premika ni naprej, temveč nazaj. Za spoznanje se odmakne od mize in zleze globlje v stol.

Gospod Medved zdaj srepi vanj kot sumo borec na začetku spopada. Popravi si prtiček, zataknen za ovratnik blede modre srajce, in še naprej avtoritativno molči. Molk je včasih najmogočnejše orožje – Primož je še vedno v napeti drži, svojo lepo skodrano glavo si prizadeva zasukati na levo, ne da bi točno vedel, zakaj. Ker ne vzdrži neposrednega očesnega stika z moškim, ki za jedilno mizo sedi nasproti njega in je tako po letih kot po karizmi daleč pred njim, ali ker si še vedno želi priti stvari do dna in razjasniti, kaj za vraga je na steni, v katero je oče njegove

izvoljenke upiral pogled ves čas kosila, do pred nedavnim? Dokler se ni zasrepele vanj s tako sovražnim žarom, da se je Primož skorajda zbal, da se bo njegov pogled utelesil v enega tistih laserskih žarkov, s katerimi liki v znanstvenofantastičnih filmih obračunavajo s svojimi sovražniki. Primož naposled dojame, kako se izogniti pogubi: samo glavo mora obrniti predse, ne sme se ozirati nazaj.

Gospodu Medvedu se za spoznanje zatrese roka, ko poskuša na vilice nabosti šalotko, omehčano v portovcu. Samo samoobvladovanju in svoji sposobnosti rokovanja z nožem se ima zahvaliti, da se čebulica ne izmakne konici vilic in v loku ne odleti s krožnika, potem pa trešči v Primožev nos. V resnici pa bridko obžaluje, da je obdarovan z obema: če ne bi bil, bi se agonija hipoma končala. Tako pa morajo skupaj použiti še posladek, ki ga je malo prej napovedala in zatem ponj v kuhinjo stopila gospa Medved. Ravno zdaj prinaša na pladnju torto kot nekakšno pipo miru. In se blaženo smehlja – samo ona ve, da si je v kuhinji na hitro nalila še merico viskija.

Ko hoče sestti, se nerodno opoteče in torta se nevarno nagne. Gospod Medved ji priskoči na pomoč, očitno je, da je njegov reakcijski čas tako dober zahvaljujoč letom treninga. Samo zdaj je tudi on živčen, skoraj bi se spotaknil. Potem vendarle spet vsi sedijo. Napetost v ozračju se je sicer polegla, a do razelektritve ni prišlo, vsi so samo nekam poklapani in nesrečni, kot vojska po porazu.

»Torta je čokoladna z jagodami,« reče gospa Medved. Potem se ji skoraj kolcne in zadnji hip zajame sapo. Seže po velikem jedilnem nožu, ga namoči v kozarec z vodo in se loti rezanja.

Flora gleda v tla. Že nekaj časa. Čisto zamrla je. Pri-
mož jo poskuša pobožati po dlani, a jo hipoma umakne.

»No, kdo bo največji kos?« reče gospa Medved in se reži. Najbolj dobrovoljen človek na svetu je videti, in tudi najbolj sproščen član omizja. Ker se kar najmanj obremenjuje s tem, kjer je. Ona lebdi nad vsem in se požvižga, kje je. Kjerkoli je, po nekaj kozarcih postane enako. Enako prijetno. Količina kozarcev se z leti sicer zvišuje, a komu mar. Saj ni, da bi morala gledati na stroške. Grozno je, če si človek ne more privoščiti dobre buteljke, kadar si jo zaželi. Tako kot je grozno, če si ženska ne more privoščiti gospodinjske pomočnice, kadar jo potrebuje. Pri družini Medved je to vsaj dvakrat na teden, pa še med vikendi prihaja pospravljat, kadar so doma in koga gostijo. Kot danes, recimo. Umazana posoda se kopiči v kuhinji, ampak gospe Medved to ne skrbi, ker ve, da bo prišla Francka. In je srečna. Ne le zato, ker ji posode ne bo treba trpati v pomivalni stroj in potem očiščene po vseh možnih predalih in kredencah, ampak tudi zato, ker s tem vsakič znova osreči Francko. Par bankovcev na roko, pa je njeno življenje lažje. Gospe Medved se zdi, da je plemenita, in je nase kar malo ponosna. Tudi ona se bori proti revščini in da bi bili vsi ljudje preskrbljeni in zadovoljni.

Še bolj je ponosna na svojega moža, ki je njihovi družini vse to omogočil. Najprej s trdim delom, potem pa malo tudi z iznajdljivostjo in preudarnim vlaganjem. V poznih petdesetih ne enemu ne drugemu ni več treba delati. No, ni se jima treba voziti v pisarno, toda gospod Medved ima pravzaprav kar veliko dela z oddajanjem stanovanj in pobiranjem najemnin. Pa z vzdrževanjem vseh treh vikend

hišic in barke. Da popravljajna slik in knjig na policah v njihovem domovanju sploh ne omenjamo. Veliko dela je z vsem tem, še zlasti z nepremičninami, ne mine teden, da se ni treba kam peljati. Tudi gospa Medved gre včasih z njim, in še Francka se jim pridruži, kadar je treba kaj počistiti. Ne, ni jim lahko.

»Kdo bo tegale?« vpraša gospa Medved in se z zapeljivim nasmeškom ozre po omizju. Za gostiteljico se ne spodobi, da bi se kujala, če so že vsi ostali namrgodeni. Krožnik moli v zrak in ga ponuja, nazadnje se stegne roka njenega moža, ki torto brez besed potegne k sebi. Čez nekaj trenutkov ima vsak svoj krožnik in molče sežejo po desertnih žličkah. Vsi razen Primoža, ki mu je nekako uspelo obdržati vilice in nož za glavno jed ter se zdaj z obema loteva posladka.

Gospod Medved za spoznanje naguba čelo, ko zapazi Primoža, kako zapikuje vilice v torto in z nožem pometa jagode s čokoladne glazure. Zdaj je trdno prepričan, da bo znorel, če bo moral tega fanta še dolgo gledati pred sabo. Še enkrat svoj pogled upre v fotografijo na steni, usta pa kot da se mu pregibajo v neslišni molitvi. Nekaj šepče, a še gluha, izurjen v branju z ustnic, ne bi razbral, kaj govori. Gospod Medved namršči čelo in se zravna. Pogled upre v Primoža, ki si še vedno daje opravka z jagodami.

»Ja ... kaj pa počnete?!« zahrumi.

Primož se plaho ozre iznad krožnika.

»Alergičen sem na jagode, ne smem jih jesti, ker do-
bim izpuščaje po celem telesu,« skoraj zašepeta.

»Kaj?« reče Flora in se s skorajda otipljivim odporom nekoliko odsloni od njega. In se čez mizo zazre v

očeta. Če bi gospod Medved ne upiral svojega strogega pogleda v Primoža, bi opazil, da so njene oči zadobile nekak mil lesk. Samo občudovanje, pomešano z nežnostjo, je je naenkrat. Ne, ne naenkrat, že prej sta ti dve občutji pronicali iz nje, le da ju je usmerjala na Primoža ... Potem spet pogleda svojega fanta, ampak o občudovanju zdaj ni več sledu. Premerja ga malone z gnusom, kot kakšnega pritepenca, kot raztrganega potepuha, ki si je sam kriv za svojo nesrečo.

»Nisi mi povedal, da si alergičen na jagode,« očitajoče reče Flora. Potem si koketno ponese v usta rdeči sadež in ga pri tem izzivalno gleda, češ, posnemaj me, če si upaš.

»Neeee, ni bilo priložnosti,« izdavi Primož. »Saj še ni bila sezona zanje, ko sva se spoznala ...«

Nato kar z roko poprime za jagodo – manevriranje z vilicami in nožem mu vzame preveč energije – in jo položi na rob krožnika, med ostale, ki jih je že odstranil s svojega kosa torte. Zavržene in rahlo upadle se grmadijo tam na kupu, ki spominja na kosti. Ali celo lupine škampov.

»Škoda,« reče Flora. »Jagode imam zelo rada. Sploh si ne predstavljam pravega praznovanja brez njih.«

Primož jo zbegano pogleda. Prepozno, Flora sedi poleg njega, a je v tem trenutku zelo daleč stran. Na praznovanju svoje mature je, na trati pod belo streho paviljona, postavljenega na vrtu njihove obmorske počitniške hišice. Oblečena je v lahno belo oblekico in vse se ji smeji. Opravila je z izpiti, ocene niso pomembne, je rekel oči, glavno je, da se je lahko vpisala na zeleni študij, pred njo so najdaljše počitnice v življenju, letalska vozovnica, ki ji jo je kupil oči, je na mizi poleg ostalih daril. Osebjem za catering se s

pladnji, polnimi šampanjca v steklenih kozarcih in jagod v kristalnih skledah, nevsiljivo giblje med povabljenici. Opolnoči ji oči čestita, prime jo za roko in poljubi na čelo. Vsi ploskajo. Točno ob pol enih se z mamó, ki jo je že zgodaj popoldne začela boleti glava in žal ni mogla prisostvovati slavlju, ker je šla počivat v svojo sobo, odpravita v Ljubljano. Naj mladi proslavljajo po svoje, reče gospod Medved, in Florini sošolci mu vzneseno ploskajo. Flora pa še dolgo stoji pri ograji in mu maha. Dlan podivjano suče, dokler rdeče luči njegovega avta popolnoma ne potonejo v temo. Potem spusti roko, še malo pogleda v daljavo, se ozre levo in desno, in ko ugotovi, da je nihče ne vidi, kradoma obrise solzico, ki se ji je od ganotja skotrljala po licu. Kaj vse je oči pripravil zanjo ...

Flora nenadoma vstane od mize. Primož se nervozno zasmeji in čisto po tihem vpraša, kam vendar gre.

»Na stranišče, kaj si pa mislil,« mu navrže ona in se ošabno odguga po hodniku.

Primož s pogledom objame kup jagod na svojem krožniku, se še dodatno zgrbi in se nato z vso zbranostjo posveti čokoladni torti. Ki po vseh njegovih posegih spominja kvečjemu na kakšno neugledno blejsko grmado, pripravljeno iz gmote starega peciva, prepojenega z merico ruma za potico. Oprime se noža in vilic kot utopljenec rešilnega pasu in se z glavo čisto potopi v krožnik.

Gospod Medved odloži žlico in si obriše usta s prtičem.

»Bi kdo kavo?« zažgoli gospa Medved in se kar sama, ne da bi počakala na odgovor, odmaje proti kuhinji, od koder se kmalu zasliši pisk pritiskanja na gumb kavomata in nato zamolklo bobnenje segrevanja vode.

Gospod Medved pregane prtič, ne da bi odvrnil pogled od Primoža. Ta leze vase, kot bi bil vosek, v katerega je nekdo usmeril odprt plamen. Resno se je bati, da bo, ko se Flora vrne iz kopalnice, na stolu samo še kupček stoljene mase. Ampak potem vendarle pride še pravočasno. Pravočasno za veliki finale.

Flora sede poleg Primoža z zelo naveličanim izrazom na obrazu, kot kakšna punčka je, ki so ji obiski prinesli darilni zavoj z igračo, ki jo že ima in pozna, pa ji samo dobra vzgoja veleva, da tega ne reče na glas, čeprav ve, da jo bo zavrgla tisti trenutek, ko bodo gostje odnesli pete. Dotlej pa se mora pretvarjati, da je je vesela. Z levico si popravi šop plavih las in z desnico k ustom ponese še zadnjo jagodo.

Primož se še vedno trudi s torto. V potu svojega obraza reže pecivo in nerodno preprijemlje vilice in nož. Še malo, še malo, pa bo bitka končana. Bolj se bliža konec in manjša kos na krožniku, bolj mu poenjajo moči. Samo še kos čokoladne glazure mu je ostal, tedaj pogumno prisloni vilice h krožniku, z desnico pa zgrabi nož, postrga čokolado in ga ponese k ustom.

Gospod Medved ga ves ta čas nepremično opazuje. Strmi vanj in se ne more načuditi, koliko dela ima uboga para s sladico. Ko Primož nož, obložen s čokoladno maso, dvigne k ustom, se gospod Medved zdrzne. Odblesk sonca, ki se ujame v srebrno rezilo, ga za hip zaslepi, najprej zamežika, potem pa mora zapreti oči, zazdi se mu, da ga bo razneslo; ker je zatisnil veke, se je ves bes v njem nakoščil in zdaj mora nekje drugje ven, mora mu dati prosto pot, sicer se mu bo zmešalo, razpre ustnice in ...

»Ven!« vzroji Florin oče. »Ven!« se zadere še enkrat.
»Ven iz našega stanovanja!«

Primož se zdrzne, primež roke mu oslabi in nož z glasnim ropotom tleskne ob krožnik.

Gospod Medved vstane, tako sunkovito odrine mizo, da se še Flora, ki ves ta čas ne odvrne pogleda od *njega*, malo prestraši, ampak potem si hitro opomore, ustnice se ji ukrivijo v prezirljiv nasmešek, ko molči in gleda predse.

Primož se vprašujoče, skorajda proseče, zazre vanjo. Ona trmasto strmi v krožnik. Gospod Medved stoji in izpod srščih obrvi mu švigajo strele. Primož skloni glavo, si – kot ujet zobatec v zadnjih vzdihljajih, ko je vendarle še sposoben komu odgrizniti prst – uporno popravi majico s srpom in kladivom in molče odkoraka iz obedovalnice. V hodniku naleti na gospo Medved. Ko se srečata, se porcelanaste skodelice kave na krožničkih, ki jih prenaša na srebrnem pladnju, rahlo zatresejo, in ona dahne: »O, a kar greste? A ne boste kave?«

Potem je slišati samo še škrt ključavnice in tresk vrat, v naslednjem hipu pa smeh. Gospod Medved se krohota, da kar odmeva. Kmalu mu pritegne še Flora, tiše in bolj zvonko, ampak vseeno je tudi njen smeh glasen. Ko v prostor vstopi gospa Medved, je ta poln smeha. Veselo ju pogleda in se še sama nasmeji. Kako srečna je njena družina!

Jajce

Skodelica za kavo je imela na robu debelo trojno črto oranžno rjave barve in napis Bellevue Liburnia. Natakarkar, ki se je približal mizi z vozičkom, naloženim s sedemnajstimi pločevinastimi vrčki za kavo, je bil oblečen v telovnik barve, podobne tej, s katero so bili okrašeni kavne skodelice in krožnički in sploh vse na mizi v obedovalnici hotela. Vrčki za kavo so bili razvrščeni v nepravilnem vzorcu, po pet, štiri, šest in dva v vrsti, je spreletelo Rajka. Nervozno se je presedel na stolu in skorajda dvignil roko, češ, ne, ne bom kave, ko je natakarkar pograbil prvi vrček, ki mu je prišel pod prste. V loku ga je dvignil in v še silovitejšem loku začel izlivati iz njega rjavkasto tekočino. Žuborela je v srednje močnem curku – zaradi padca z višine vsaj triindvajsetih centimetrov, je pomislil Rajko – in se tudi penila kot kak slap. Demonstracija večšine, pridobljene v vrhunski gostinski šoli, je gospoda osivelih las, žalobno pritisnjenih k lobanji, ki je sedel za mizo, pogrnjeno s povsem gladkim, polikanim in poškrabljenim prtom, navdajala z nezaupanjem in tesnobo. Kot v krču je opazoval natakarkarja, od vsega začetka vedoč, da bo šlo nekaj narobe. Nekaj, česar še ni mogel ubesediti, a mu je

notranji čut nezmotljivo dopovedoval, da se bo sprevrglo v katastrofo. Nekaj, kar se zgodi vedno. Njemu, kjerkoli.

»Au!« se je izvil krik iz Rajkovih ust, ko je na njegovih prav tako sveže polikanih, a ne poškrabljenih hlačah iz svetlo sive česane volne pristal pljuska vrele kave. Manj kot delček sekunde je trajalo, da je tekočina prišla v stik s kožo na njegovem bedru, in nato še kakšno stotinko sekunde, da so živčni končiči iz kože sporočili o temperaturi tekočine, ki je bila nevarno blizu vrelišču vode, poslali v možgane. Madež pa se je večal in večal.

Natakar je na mah smuknil v drugo vlogo – kot bi nenadoma prestregel namig inšpicienta, skritega nekje za debelimi zavesami, nagubanimi ob velikanskem panoramskem oknu, ki je gledalo na zimsko veduto morja. Možakar v najboljših letih, čigar zgornja ustnica je bila obrasla z zdravimi, trdimi in gostimi črnimi brki, se je kot na ukaz prelevil v ponižnega vajenca, nevrotično potresa-jočega z bombažno krpo in prihuljeno ukrivljenega hrbta.

Rajko ga je, kot bi se bojeval z nevidno nadležno mesarsko muho, nejevoljno odgnal z zamahom z roko in skozi zobe iztisnil, da ne potrebuje njegove pomoči, da si bo že sam izmil madež. Nato se je počasi dvignil izza mize in se napotil proti stranišču. Počasi, s preudarnimi, zmernimi koraki. Bolečina je popustila, madež je ostal. Lagal bi si, če bi rekel, da česa takega ni pričakoval. Če se je imel tak neljub pripetljaj zgoditi samo enemu gostu, ki je tisto jutro užival zajtrk v tistem hotelu, samo enemu udeležencu simpozija, bi stavil vse, kar je imel, da bo to on.

Na stranišču si je najprej slekel hlače in jih poskušal oprati pod curkom vode iz pipe, drgnil in mencial je,

dokler si ni priznal, da je vse skupaj stvar samo še bistveno poslabšalo. Zatem se mu je po obrazu razlil izraz svojevrstnega olajšanja, češ, zgodilo se je, kar se je imelo zgoditi. Včasih se polije rdeče vino, drugič kava, kdaj pa kdaj – in to je še najbolj mučno – se na njegovi kravati vleče podolgovata packa jajčnega rumenjaka. Včasih ravno pred njim v vrsti zmanjka izdelka, na katerega čaka že dobro uro. Včasih mu tik pred nosom zaprejo pošto. Ali se prižge rdeča luč, ko se že pripravlja, da bo zapeljal v križišče. Včasih pride do napake, njegovo ime zamešajo z imenom koga drugega in potem ostane brez sedeža na vlaku. Ali letalu. Včasih se zgodi, da mu žena pri zajtrku pove, da ga zapušča. Ne, to se je zgodilo samo enkrat doslej.

Rajko si je nekoliko dvignil hlače in spet počasi sedel za mizo. Kava v skodelici se še ni docela ohladila, ponesel si jo je k ustom in usmeril pogled skozi steklo, na razburkano morje, ki ga je bičal veter. Vedel je, kdaj se bo obdobje slabega vremena končalo – najjasnejše sonce bo posijalo jutri popoldne, ko bo simpozija konec in se bo povzpel na avtobus, ki ga bo popeljal iz obmorskega letovišča. Sladostrasten nasmešek se je zarisal na njegovem obrazu, ko je pomislil na to.

Olajšanje je pri njem trajalo že kar nekaj časa. Prišlo je nenadoma, kot lahna sapica v zadušljivi poletni sopari, razprl je roke v pomirjenosti in se predal blaženosti. Prišlo je najbrž tistega dne, ko ga je žena obvestila, da odhaja. Brez napovedi, brez kakršnihkoli znakov, ki bi jih Rajko mogel zaznati ali razbrati. Skoraj kot v filmu. Za skoraj takšnole mizo z zajtrkom, le da s še bolj poglajenim prtom in s pravilno razporejenim priborom, skodelicami in

kročniki. Obrisala si je usta s prtičem, ga z ihto zagnala na mizo, da je Rajko osorno pogledal izza svojih bralnih očal, katerih vrstica mu je mlahavo povisevala okoli vratu, in rekla: »Grem.« Potem je vstala in šla, še prej pa s kretnjo, ki je nedvoumno izpričevala visoko stopnjo zanjo sicer neznačilne nasilnosti, prevrnila skodelico s še nepopito kavo. Takrat je vedel, da je ne bo več nazaj.

Pravzaprav je trajalo kar nekaj dolgih minut, da je uzavestil, kaj se mu je zgodilo. Ven in ven si je predvajal spomin na prizor v svojih možganih, v katere se je kot v mehek mulj nepovratno vtisnilo vse, kar je kdaj samo za hip prifrlelo mimo njega. Od vsega ga je najbolj začudilo, da je ženska, ki mu je tako ogorčeno sporočila, da odhaja, tako stara, udrtih lic in povešenih koticov ustnic. Šele tedaj je spoznal, da je v njegovih očeh od prvega trenutka, ko jo je ugledal, okamenela v nekakšno brezčasno podobo večne lepote in miline. Njena koža je bila vedno tako gladka, oči sinje sijoče in pšenični kodri tako mehko padajoči, nosek pa tako ljubko privihan, da ni opazil sprememb, ki jih je minevanje let zadalo tudi njej. Ničesar ni opazil. Gledal je nanjo kot na dragocen kip, ki se ne spreminja, in je edini način, s katerim se temu neživemu predmetu lahko izkaže tiho spoštovanje in naklonjenost, da se nekajkrat na leto z njega nežno obriše prah.

Kar je pomnil – in Rajko je v resnici pomnil čisto vsak hipec svojega budnega stanja –, je bilo srečanje z Magdo edini dogodek, v katerem ni prevladala njegova negativna naravnost, njegovo globoko ugnezdено prepričanje, da bo prej ali slej, še najverjetneje pa takoj zdaj, vse šlo po zlu. Toda če bi si ogledal gibljive slike iz kateregakoli obdobja

svojega življenja, ki si jih je bil zmožen predvajati kadar koli, opremljene s kakšnim globljim uvidom, didaskalijami njegovih čustev ali misli, bi sprevidel, da zasluga za to ni bila njegova, temveč njena. Magda je bila tista, ki se je odločila, da bo tistikrat tako, kot je bilo. Magda je bila tista, ki je tudi v nadaljevanju filma, v nekaj desetletjih, odkar so se njune poti staknile in vsa ta dolga desetletja brzele po istem tiru, vsakič znova poskrbela, da je od Rajka odvrnila vse neprilike in tegobe, pred katerimi je on že vnaprej klonil in si jih s svojo sprijaznjenostjo nekako hote priklical nase. Toda tudi njene moči niso bile neizčrpane in tudi njena dobronamernost je imela omejen rok trajanja. Na njej je bil izpisan tisti datum, ko je prevrnila skodelico kave in se s kovčkom v roki odpravila novi, svetli prihodnosti naproti. Sama.

Ampak tudi Rajko in njegovo vedenje sta imela globljo razsežnost. Ni bil on tisti, ki se je zavestno odločil za tako imenovani negativizem, ki mu ga je Magda očitala ob razhodu, kot da bi šlo za pridobljen in negovan vedenjski vzorec. Njegov negativizem je bil le obrambni mehanizem, ki ga je varoval pred nasilnostjo upanja, pred krvoločnostjo obetov, ki lahko razmesarijo človekov drob od znotraj. Življenje je posejano s prelomnimi točkami in trenutki, v katerih se vse lahko obrne in kjer te lahko obsijejo žarometi slave in te ogrne blagodejni plašč sreče za vedno. Zelo jasno določene so te točke, in vsakdo čuti, kdaj se jim začne približevati. Takrat je nevarnost največja: boš podlegel upanju in tvegale skelečo bridkost razočaranja, ki te bo razžirala še leta zatem, ali se boš podal po manj vratolomni, uhojeni stezi sprijaznjenosti, ki te ne bo

ponesla v višave, a te tudi ne bo strmoglavila v globočine pobitosti in strtih kril? Rajko nikoli ni zmogel smelosti, da bi se dvignil in zakorakal po drugi poti, po poti upanja. Njegova je bila varnejša in bolj predvidljiva, čeravno prav nič vesela. A bila je ravna in ni opisovala vratolomnih višinskih razlik, človek je mogel najti spokoj tudi v stabilni in zmerni nesreči. Ali ni stabilna nesreča oksimoron, mar ni stabilnost znak sreče? Rajko je že vnaprej vedel, da njegova doktorska disertacija kljub nominaciji ne bo dobila Prešernove nagrade, vedel je, da ne bo nikoli imenovan za predstojnika inštituta, vedel je, da se njegov in Magdin otrok ne bo nikoli rodil, čeprav je tolikokrat kazalo, da se bo. Ni se upognil, bil je stabilen v svoji nesreči. Srečen v svoji stabilnosti.

Zrl je v vlažni madež, ki je obsegal dobršen del blaga med njegovimi nogami. Kot obnemogel starec, ki se je nevede pomočil v hlače. Bilo mu je vseeno. Vseeno, četudi se do njegovega nastopa na simpoziju ne bo posušil. Tako ali tako ga ne bo nihče poslušal.

Zaslišal je zvok vrtenja kolesc. Natakarkar z vozičkom, tokrat naloženim z mehko kuhanimi jajci v keramičnih posodicah z oranžno rjavimi črtami, se mu je spet približeval. Bilo jih je triindvajset. S strahom v očeh mu je izročil jajce, Rajko pa ga je s hvaležnostjo v pobešenih rjavih očeh, prijaznih kot španjelovih, sprejel. Vedel je, da zdaj nič več ne more iti po zlu. Mokri madež na hlačah je bil njegov zaveznik. Segel je po žlički in razbil jajčno lupino ter odstranil kosce, nato pa iz poprnice stresel nekaj zrn na belino, ki se je risala med rjavkastimi razpokami. Zajel je beljak z drznim gibom in se v mislih že pripravljaj na

sočnost rumenjaka, na rahlo slankasti okus, oplemeniten z zrnici popra. Prežvekoval je pusto belino in pogledoval po obedovalnici. Za večino miz so sedeli po dva ali po trije, stanovski kolegi so se zvečine poznali in se posedli skupaj. Le on je za svojo mizo sameval. Prava reč, nič drugega si ni niti obetal. Zarinil je žlico spet v jajce in si risal trenutek, ko rumenjaki brizgne na plano v vsej svoji živahnosti, polnosti okusa. Toda zdaj še ni bil ta trenutek, očitno je bil skrit globlje, čisto na dnu jajca. Pogoltnil je, nekoliko z gnusom, še en grizljaj beljaka in prijel za rezino kruha, ki si jo je pripravil za čas, ko bo treba popivnati rumenjaki. Pomešal je z žličko po jajčni razbitini. Nič se ni zgodilo. Segel je v žep sukniča in si nadel očala. Ponovil gib – odstranil nekaj apnenčastega oklepa in v usta ponesel še malo beljaka. Skremžil se je, njegov um je zdaj že pričakoval rumenjaki, a ga ni bilo.

Čisto malo jajca je še ostalo, rumenjaka pa nikjer. Izdolbel je še zadnje iz lupine, si ponesel žlico z bero čisto k ustom in zaškilil od groze: beljaki! Rumenjaka sploh ni bilo. Postregli so mu z jajcem brez rumenjaka. Ne neverjetnim, a izjemno redkim fenomenom narave. Zaprepadeno je zrl v ostanke mehko kuhanega jajca in se počutil opeharjenega. Dvakrat: ker je dobil jajce brez rumenjaka in ker je podlegel upanju, da bo vendarle nagrajen z rumenjaki. Pozabil je: če bo le enemu od stotisočev med gosti hotela v tem obmorskem letovišču postreženo z jajcem brez rumenjaka, bo to on. Po drugi strani pa: kakšna je verjetnost, da pri zajtrku naletiš na mehko kuhano jajce brez rumenjaka? Ena proti deset tisoč? Ena proti sto tisoč? Ena proti milijon? Bi se to

smelo šteti za neverjeten dosežek, na kakršnega nihče ne sme upati, ker je tako neverjeten, njemu pa je uspelo kot za šalo? Magda bi bila ponosna nanj.

Pravična trgovina

Adela je bila liberalna ženska. Svoje liberalno prepričanje je nosila kot oblačilo, ki mu je bilo že na prvi pogled videti, da je bilo kupljeno v prodajalni z blagom iz pravične trgovine. To ne pomeni, da se je oblačila v tiste brezoblične vreče z indijskimi vzorci, se ovešala s cingljajočimi ničvrednimi koraldami in šlapala po svetu v afriških natikačih iz predelanih gum, navlečenih na debele nogavice iz andske volne. Ne, liberalnost je mogoče nositi tudi kot nevsiljivo in nevpadljivo prepričanje, do katerega se oko dokoplje šele z drugim pogledom, globljim uvidom pod plasti dragocenih tkanin in nakita.

Nič na njej ni bilo očitnega, pa vendar je bilo vse jasno. S komaj opaznim, naveličanim migljajem z očmi je ob zvokih bučne narodno-zabavne glasbe, ki je kdaj v nerodnem trenutku pljusnila v njeno uho, skoraj neopazno dala vedeti, kako močno prezira domačijsko zagovednost in zaplankanost. Ki ljudi žal vse prepogosto tako prežame in zgrabi za goltanec, da si domače zemlje ne upajo več zapustiti in nazadnje zamro uspavani v sen, da je domovina najlepša dežela na svetu. O svetu pa je Adela vedela več kot povprečen rojak, navsezadnje jo je njena napredna miselnost gnala odkrivat bližnjo in daljno okolico, nič tujega ji

ni bilo tuje. Veličastni spektakel polarnega sija na Norveškem, duhamorna plovba po arktičnih morjih in nazadnje poživljajoče srečanje s puhastimi pingvini, enakomerno pozibavanje slonov na ježi skozi deževni pragozd azijske podceline, milozvočno igranje avstralskih domorodcev na dudžeridu v svetlobi sončnega vzhoda pod pečino Urulu ... vse to in še več si je smela vknjižiti v banko osebnih popotnih spominov. Od koder je velikodušno in velikopotezno delila in razdajala ob vsaki priliki. Cerkve in podobne verske hrame si je na potovanjih ogledovala, a le kot arhitekturne dosežke, kajti vera je znamenje šibkosti človekovega duha in ostalina zablod iz temne pradavnine, ki bi se ji napreden človek moral izviti, nikoli ni pozabila poudariti.

Svetovljanstvo je iz Adele izparevalo kot iz navadnih ljudi znoj ali vonj kože. Če si se ji dovolj približal, se ti je zazdelo, da bi ga lahko zgrabil v roke, potem pa tudi narezal ter prodajal po kolescih. Vsem, ki niso imeli te sreče, da bi bili, kot Adela, doma povsod po svetu. In njeno poznavanje bližnjih in daljnih dežel se seveda ni ustavilo pri krajini, rastlinju, živalstvu, kulinariki in stavbarstvu, ne, Adela, naprednega duha, kakršen je izpolnjeval njeno bitje, ni pomišljala tkati znanstev s tujci. Ki so bili zanjo, svetovljanko, komajda kje tujci. Jezikovne pregrade zanjo niso obstajale, prijatelji se najdejo, ker se prepoznajo s srcem. Adelino srce pa je bilo veliko in širokogrudno, vsakdo, ki je razmišljal napredno in široko kot ona, si je smel obetati mesto v njem. Razen nestrpnežev in ksenofobov, te je prezirala iz dna svojega velikanskega srca.

Adela si je popravila kašmirski šal, ki ga je kupila pri mongolskih pastirjih, in sedla v avtomobil. Nekoliko jo je

razjedalo dejstvo, da se še ni odločila za souporabo, a se je tolažila z razlago, da mora plemenita ideja še nekoliko dozoreti. Dotlej pa se bo pač vozila s svojim avtom, tako in tako je bil pravkar kupljen in takih se ne spleča prodajati.

Iz naprave za prostoročno telefoniranje se je razleglo zvonjenje.

»Ja, sem že na poti,« je rekla Adela, »čez pet minut bom tam. Počakajte me pred vhodom, lepo prosim.«

Pred blokom ni bilo niti enega prostega parkirnega mesta več. Avto je morala pustiti daleč proč, kar je bilo iz objektivnih razlogov morebiti še boljše. Med pešačenjem do vhoda si je ogledovala sošesko. Bilo je v tistem času dneva, ko je sonce počasi tonilo za bližnji hrib, in stene blokov, na katerih so se risale dolge sence in jih odevale v všečno, mehko svetlobo, so bile videti skoraj lepe. Adela dlje od tu raje ni razmišljala; blatne zelenice z vtisnjenimi kolesnicami, gostota naselitve in klavrnost voznega parka so namigovali, da za stenami bivajo ljudje z nižjo kupno močjo.

Ko je prišla do vhoda, sta jo tam že čakala moški in ženska.

»Dober dan,« je stegnila roko v pozdrav ženska, svetlolasa in avtohtonega videza in naglasa. Moški, temnolas in tujeroden, je samo pokimal z glavo. Potem mu je pogled potonil in se spojil s konicami čevljev, kot bi v njih iskal zaslombo.

Adela je iz dna srca sovražila srečanja z interese za najem te garsonjere. Skromno in malo stanovanjce je pritegovalo izključno ljudi skromnih finančnih zmožnosti. Če so bili študenti, je bilo to malone normalno, saj so bili šele na začetku svoje poti. Samoumevno je bilo, da bodo

iz garsonjere hitro napredovali do dvosobnega stanovanja, kmalu zatem pa skoraj zagotovo do nepremičnine v svoji lasti. Tako je bilo prav in Adela jim je to v svoji liberalnosti in širokogrudnosti iz srca privoščila.

Zapletlo pa se je, kadar se je kaj zapletlo. Kadar je na mestu, kjer je potencialne najemnike običajno srečevala, uzrla človeka srednjih let, ki mu je življenje iz tega ali onega razloga nastavilo past ali se iz njega ponorčevalo, on pa je izpadel iz mehanizma napredovanja in izboljšav v najboljši od vseh možnih ureditev ter se, kakor pri družabni igrici, spet znašel na začetku. V garsonjeri. Kjer bo imel šele po letu bivanja vnovič pravico do tega, da vrže kocko in upa, da se bo kotaljenje ustavilo pri ploskvi s kaj več kot eno piko.

Takrat Adela ni prav dobro vedela, kako se vesti. Mučno in mrzko ji je bilo pomenkovati se z ljudmi, ki so v garsonjeri s prostodušnostjo ponižanega in strmoglavljenega prepoznali svoj bodoči dom. In se nato ves čas ogleda s poniglavostjo in pohlevnostjo podanika poskušali pridobrikati stanodajalki, da bi privolila v sklenitev pogodbe. Adela je čutila, da ji ta srečanja trgajo drob, da jo pehajo nevarno proti robu, v prepad lastnih prepričanj in proti razodetju novih resnic, pri čemer je bilo še najhuje, da se ji je dozdevalo, da tudi o njej sami.

Moški in ženska sta se kot na povelje usmerila proti vratom. Strumno sta se ustavila in počakala, da jih je Adela odklenila. »Kar naprej, vstopita,« je rekla in pomignila proti notranjosti stanovanjca.

Bilo je majhno, ne pa tudi grdo. Kot nalašč so se umikajoči se sončni žarki odločili upreti prav v oranžna vrata omare, katerih barva je ožarjala prostor v radostnih

odtenkih. Moški in ženska sta obotavljaje korakala po sobi in se tu pa tam, na ovinkih, spogledala. Niti ena sama beseda ni bila izgovorjena, a iz drobnih kretenj, ki sta si jih izmenjevala, je bilo razvidno, da ni dvomov. Vse sta se sporazumela. Brez zvoka, a tudi brez dotika. Njuna povezanost, kakršnakoli je že bila, je bila nekoč v preteklosti očitno močnejša in trdnejša, a tudi zdaj, kolikor je še ostalo, je zadoščala, da so misli in pojmi po njej potovali kot po rahlo natrgani, a še vedno delujoči telegrafski žici. Sporočilo je bilo posredovano in takoj zatem sprejeto. Adela je slonela ob steni in ju opazovala.

Ženska je spregovorila: »Stanovanje v bistvu iščem za moža. No, za bivšega moža. Samo on bo tu stanoval,« je izdabila in pri tem s koticom očesa zaobjela njegovo laket, nato pa ga z lahnim dregljajem potisnila v ospredje. Moški se je v zadregi nasmehnil, in čeprav ni dajal vtisa, da je natanko razumel, kaj je bilo izrečeno, je bilo več kot jasno, da ve, kaj se ob tej priložnosti pove.

Adela je še naprej slonela ob steni in gledala prizor, ki je za njen okus zadobival vse preveč obrisov težke, neprijetne zgodbe.

»V bistvu ni mož, no. Moj fant je. Bil. Veste, on je iz Sirije,« je nadaljevala ženska, ki se je očitno zavedala, da moški ne zmora razbrati prav vseh pomenskih odtenkov tega, kar govori. Zato si je lahko privoščila predstavitev prikrojiti nekoliko po svoje. Ne, ne po svoje, samo tako, kot si je zamišljala, da bo bolj prepričljivo. Odkrito, ganljivo, kot ženska ženski.

Adela se je v notranjosti vsa zgubala. Želela si je, da bi se lahko preobrazila v muho in odletela skozi odprto